

LEILA NIEMI-MUROLA
anestesiologian ja tehohoitotieteiden dosentti, lääkärikouluttajan erityispätevyys, kliininen opettaja
Helsingin yliopisto, Clinicum, anestesiologian ja tehohoidon yksikkö
HYKS Leikkaussalit, teho- ja kivunhoito

VELI-MATTI LEINONEN
LL, sisätautien erikoislääkäri, kuntoutuksen ja lääkärikouluttajan erityispätevyys, ylilääkäri
Petrea Kuntoutus, Petrea Säätiö

HANNA LAMPELA
LT, gastroenterologisen kirurgian erikoislääkäri, lääkärikouluttajan erityispätevyys
HYKS Vatsaelinkirurgia ja Helsingin yliopisto, Clinicum

ANNA-LIISA SVEDSTRÖM-ORISTO
hampaiston kehitys- ja oikomisosin dosentti, erikoishammaslääkäri, hammaslääkärikouluttajan erityispätevyys, yliopistonlehtori
Turun yliopisto, hammaslääketieteen laitos

NOORA SKANTS
LT, anestesiologian ja tehohoidon erikoislääkäri, lääkärikouluttajan erityispätevyys, osastonlääkäri
HYKS, Peijaksen sairaala, Leikkaussalit, teho- ja kivunhoito

EVA PYÖRÄLÄ
dosentti, FT, MME, pedagoginen yliopistonlehtori
Medipeda, HYPE, Helsingin yliopisto

KIRJALLISUUTTA

- Levinson W, Rubenstein A. Integrating clinician-educators into academic medical centers: Challenges and potential solutions. *Acad Med* 2000;75:906-12.
- Sabel E, Archer J. "Medical education is the ugly duckling of the medical world" and other challenges to medical educators' identity construction: a qualitative study. *Acad Med* 2014;89:1474-80.
- Pugsley L, Brigley S, Allery L, MacDonald J. Counting quality because quality counts: differing standards in master's in medical education programmes. *Med Teach* 2008;20:80-5.
- McLeod PJ, Brawer J, Steinert Y. A pilot study designed to acquaint medical educators with basic pedagogic principles. *Med Teach* 2008;30:92-3.

Lääkärikouluttajan erityispätevyys on suuressa suosiossa

Lääkärikouluttajan erityispätevyyden saaneet kokevat hyötynsä prosessista, vaikka pätevyyden tuoma arvostus ei näy työpaikalla. Teoreettisen pedagogisen koulutuksen saatavuus näyttää olevan pullonkaula.

Yliopistosairaalassa lääketieteen perusopetuksesta huolehtivat akateemiset lääkärit, professorit ja kliiniset opettajat. Opetuksen kehittäminen vie aikaa (1), mutta siitä ei saa urakehityksen kannalta tärkeää meriittiä. Alue- ja keskussairaaloihin hajautettua opetusta antavat klinikot usein kutsumustyönään, ilman pedagogista koulutusta (2-4). Työpaikoilla kouluttajalääkärit tekevät tyypillisesti työtään yksin ilman vertaistukea (5).

Lääkäri- ja hammaslääkärikouluttajan erityispätevyys perustettiin vuonna 2008, koska kouluttajina toimivien lääkärin ammattitaidon kehittämiseen haluttiin panostaa. Se on nykyään yleisimmin myönnetty erityispätevyys. Lääkärikouluttajan erityispätevyys voidaan poikkeuksellisesti myöntää myös muille kuin erikoislääkäreille, esimerkiksi anatomian, fysiologian ja muiden perustieteiden opettajille, joiden alalla ei ole mahdollista hankkia erikoislääkärin pätevyyttä.

Nykyaikaisen pedagogiikan ja aikuisoppimisen didaktiikan hallinta on tärkeä osa lääkärikouluttajan ammattiosaamista. Erikoislääkärikoulutuksen muuttuminen lisää koulutettujen ohjaajien tarvetta (6-8). Osaamisperustaisen erikoislääkärikoulutuksen myötä vastuuohjaajan toimenkuva muuttuu ohjaavasta opettajasta yksilöllisen valmennuksen suuntaan (9). Lääkärikouluttajan erityispätevyys tarjoaa lääkäreille jäsenellen, nykyaikaisen tavan kehittää osaamistaan. Lääketieteen koulutus kiinnostaa monia kollegoita, mistä on osoituksena viime elokuussa järjestetyn AMEE-kongressin suuri suomalaisosallistujien määrä, yli 400 henkilöä.

Erityispätevyyden suorittaminen

Lääkärikouluttajan erityispätevyyden ns. kovat kriteerit ovat käytännön kokemus ja pedagoginen koulutus. Käytännön kokemuksen vähim-

mäisvaatimus on kaksi vuotta päätoimista opettajan työtä tai neljä vuotta osa-aikaista koulutusta tai ohjaustyötä vähintään päivä viikossa. Teoreettista pedagogista koulutusta hakijalta edellytetään 80 tuntia, valinnaista 35 tuntia ja näiden lisäksi yksi kaksipäiväinen lääketieteen koulutuksen seminaari tai kongressi. Käytännön kokemuksen ja koulutusten vanhenemisaika on kymmenen vuotta.

Hakijoille ei järjestetä tenttiä, vaan erityispätevyyttä haetaan portfolion avulla. Portfoliotyökentelyssä keskeistä on hakijan oma kyky reflektoida oppimaansa (10). Reflektio edistää opitun aineksen käsitteellistämistä, ymmärtämistä ja soveltamista lääkärikouluttajan työssä. Oppimisteorioiden sekä oppimis- ja arviointimenetelmien tuntemus on hyödyksi silloin, kun halutaan uudistaa opetusta tai kun kaikki ei suju toivotulla tavalla (11-14). Motivaatiota tukee se, että portfolion avulla voi asettaa hakuprosessissa mielekkäitä, omaa osaamista tukevia tavoitteita, jotka oli mahdollista saavuttaa (11). Mentorin tehtävä on tukea silloin, kun oma osaaminen ei riitä tehtävän suorittamiseen (12).

Selvitimme erityispätevyystoimikunnan sähköisestä arkistosta toukokuuhun 2016 mennessä lääkärikouluttajan erityispätevyyden saaneiden tietoja, ja lähetimme vuoden lopussa kaikille sähköisen kyselyn. Siinä kysyttiin erityispätevyyden hakemisen syitä, suorittamiseen liittyviä asioita sekä sitä, miten odotukset ovat toteutuneet. Tavoitteena oli paikallistaa hakuprosessin mahdolliset pullonkaulat ja löytää keinoja erityispätevyyden suorittajien tukemiseen. Kyselyyn vastasi 134 yhteensä 235 lääkärikouluttajasta eli 57 %.

Valtaosa pedagogisesta koulutuksesta työsuhteessa yliopistoon

Arkistosta löydettiin 231 portfoliota täydennettyneen. Kolmannes erityispätevyyden saaneista

- 5 Cruess RL, Cruess SR, Boudreau JD ym. Reframing medical education to support professional identity formation. *Acad Med* 2014;89:1446–51.
- 6 Niemi-Murolo L. Luotettavasti osoitettu pätevyys (EPA) uudistaa erikoislääkärinkoulutuksen käytäntöä. *Duodecim* 2017;133:77–83.
- 7 Caverzagie KJ, Nousiainen MT, Ferguson PC ym. Overarching challenges to the implementation of competency-based medical education. *Med Teach* 2017;39:588–93.
- 8 Nousiainen MT, Caverzagie KJ, Ferguson PC ym. Implementing competency-based medical education: What challenges in curricular structure and processes are needed? *Med Teach* 2017;39:594–8.
- 9 Gifford KA, Fall LH. Doctor coach: a deliberate practice approach to teaching and learning clinical skills. *Acad Med* 2014;89:272–6.
- 10 Sandars J. The use of reflection in medical education: AMEE Guide No. 44. *Med Teach* 2009;31:685–95.
- 11 Taylor DCM, Hamdy H. Adult learning theories: Implications for learning and teaching in medical education: AMEE Guide No. 83. *Med Teach* 2013;35:e1561–72.
- 12 Morris C, Blaney D. Work-based learning. Kirjassa: Swanwick T, toim. *Understanding medical education*. Wiley-Blackwell 2010:69–82.
- 14 McLeod P, Steinert Y, Chalk C ym. Which pedagogical principles should clinical teachers know? Teachers and education experts disagree. Disagreement on important pedagogical principles. *Med Teach* 2009;31:e117–24.

toimii konservatiivisten alojen ja psykiatrian kouluttajina, neljännes perusterveydenhuollossa, neljännes operatiivisilla aloilla ja kymmenesosa diagnostisilla aloilla. Naisia oli kaksi kolmasosaa. Lähes puolet (46 %) oli HUS-piiristä (taulukko 1).

Erityispätevyyden saaneista 165 (81 %) oli suorittanut tohtorin tutkinnon ja 78 (33 %) on dosentteja. Akateemisen pätevyyden saavutaneiden suuri osuus yllättää. Lääkärinkouluttajan erityispätevyydestä on selvästi muodostunut lääkäreiden akateemisessäkin urakehityksessä tärkeä meriitti. Toinen selitys lienee akateemisen opetustehtävän mukanaan tuoma oikeus saada pedagogista koulutusta. Valtaosa (75–78 %) oli hankkinut pedagogisen ja teoreettisen koulutuksen toimiessaan yliopistoon liittyvässä toimessa tai tehtävässä. Vain harvat hakijat olivat pystyneet kokoamaan koulutuksen avoimen yliopiston kursseilta tai seminaareista. Pedagogisen koulutuksen saatavuus näyttääkin olevan pullonkaula erityispätevyyttä haattaessa.

Suurin osa lääkärinkouluttajan erityispätevyyden hakijoista oli osallistunut kotimaiseen kaksipäiväiseen koulutukseen, kolmannes kansainväliseen koulutustilaisuuteen. Usein työnantaja tuki matkaa rahallisesti tai antamalla palkallista koulutusvapaata. Kaksipäiväisen

koulutuksen järjestäjistä tavallisin oli Duodecim-seura (53 %).

Erityispätevyyttä hakevat työskentelivät useimmin yliopistolla (39 %), yliopistosairaalassa (24 %) tai perusterveydenhuollossa (9 %). Kyselyyn vastanneista lääkärikouluttajista yliopistolla työskenteli 46 %, yliopistosairaalassa 21 % ja perusterveydenhuollossa 16 %.

Hyödyt immateriaalisia

Suurimmalla osalla vastaajista erityispätevyyden hakemiseen motivoivat halu saada virallista tunnustusta tekemälleen opetustyölle (75 %) sekä halu dokumentoida oma asiantuntijuus (76 %). Yli puolet vastaajista koki ammattitaitonsa lisääntyneen (taulukko 1).

”Kiinnostus pedagogiikkaan on kasvanut, varsinkin tutkittuun pedagogiikkaan. Kokemus omasta ammatillisesta identiteetistä on muuttunut kliinikosta opettajaksi/ohjaajaksi/kouluttajaksi.”

”Oma itsetuntoni sekä asiantuntijana että opettajana on vahvistunut.”

”Erinomainen lisä kansainvälisissä ympyröissä, joissa usein tulee eteen ulkomaisten kollegojen vastaavia pätevyksiä.”

Osa hakijoista koki arvostuksen lisääntyneen. Neljäsosa oli kokenut erityispätevyydestä olleen apua viranhaussa.

”Kouluttajan työn arvostus on noussut kollegoiden ja muiden ammattiryhmien silmissä.”

”Luulen, että klinikamme (jossa on kaksi erityispätevyyden omaavaa lääkäriä) sai lisää arvostusta koulutuspaikkana.”

”Näytti hyvältä viranhaussa ja professorin haussa...”

Lisää palkkaa oli kuitenkin saanut vain harva ja myös muita pettymyksiä oli koettu.

”Palkkaa ei tullut, ei myöskään arvostusta. Itse pidin ja pidän edelleen asiaa tärkeänä.”

”Yliopistokeskussairaalan virantäytöissä ja korkeimpia akateemisia posteja haattaessa yllättäen tällä ei olekaan ollut minkäänlaista merkitystä.”

Erityispätevyyden saamisen hyödyt olivat siis pääasiassa immateriaalisia. ●

TAULUKKO 1.

Syyt erityispätevyyden hakemiseen ja odotusten toteutuminen.
Vastaajat (n = 134) voivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

	Vastanneita (%)
Hain erityispätevyyttä, koska	
halusin virallisen tunnustuksen tekemälleni opetustyölle	101 (75,3)
tarvitsin sitä viranhaussa	24 (17,9)
halusin myös palkkaa tekemästani ohjaustyöstä	8 (6,0)
halusin lisää painoarvoa tekemälleni kehitystyölle	48 (35,8)
halusin dokumentoida asiantuntijuuteni	102 (76,1)
muu syy	9 (6,7)
Miten odotuksesi ovat toteutuneet?	
arvostukseni työyhteisössä on noussut	26 (19,4)
siitä on ollut apua viranhaussa	31 (23,1)
erityispätevyys on tuonut minulle palkanlisän	17 (12,7)
kehitystyöni on saanut aiempaa enemmän tukea	14 (10,4)
koen itseni koulutuksen asiantuntijaksi	65 (48,5)
koen ammattitaitoni ja ymmärrykseni lisääntyneen	71 (53,0)
jotenkin muuten	18 (13,4)